

РОМАН ГРИЦЬКІВ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ 1920—1950-Х РР.: ПОГЛЯД З ДНІПРОПЕТРОВСЬКА

22—23 вересня 2006 р. в м. Дніпропетровську відбулася наукова конференція «Український визвольний рух 1920-х—1950-х рр.: актуальні проблеми дослідження». Організаторами заходу виступили Центр досліджень визвольного руху (м. Львів), Інститут суспільних досліджень (м. Дніпропетровськ) та Дніпропетровський національний університет.

Проведення всеукраїнського наукового форуму, метою якого було обговорити найрізноманітніші аспекти діяльності Організації Українських Націоналістів та Української Повстанської Армії, стало важливою та неординарною подією для Дніпропетровська. Конференція викликала жваве зацікавлення з боку науковців, громадськості та місцевих засобів масової інформації (її роботу висвітлювали усі сім дніпропетровських телеканалів та провідні періодичні видання міста).

З доповідями виступили відомі дослідники — д. і. н. Анатолій Русначенко (професор Київського педагогічного університету), к. і. н. Володимир В'ятрович (директор Центру досліджень визвольного руху), к. і. н. Олександр Іщук (співробітник Державного архіву Служби безпеки України), к. і. н. Микола Слободянюк (доцент Дніпропетровського національного університету), к. і. н. Ігор Шахрайчук (доцент Дніпропетровського національного університету), Олександр Сич (директор Центру національного відродження ім. С. Бандери), а також молоді науковці — студенти Михайло Дмитрів (Львівський національний університет ім. І. Франка), Тетяна Антонова і Дмитро Ткач (Дніпропетровський національний університет).

Під час роботи було порушено низку важливих питань історії українського визвольного руху 20—50-х рр. XX століття. Зокрема,

А. Русначенко проаналізував «проблему Сходу» в українській революції середини ХХ ст. На переконання історика, питання східно-українських земель посідало одне з ключових місць у політиці та ідеології ОУН. Упродовж 1940—1950-х рр. українські націоналісти виробляли програму, шукали шляхи масового залучення представників Східної України до визвольної боротьби та створення з них потужного фронту антинімецького й антирадянського опору. У процесі формування такої програми оунівці намагалися вивчити і врахувати всі особливості історичного, соціального, національного та культурного розвитку УРСР. Доповідач зробив висновок, що загалом ОУН(б) вдалося закласти надійні підвалини для розгортання українського визвольного руху на східних теренах України, проте рішуча протидія радянських каральних органів завадила завершити цей процес загальнонаціональним повстанням.

У доповіді дніпропетровського дослідника М. Слободянюка було піднято проблеми термінології, методології та історіографії досліджень «Руху Опору на Україні». Доповідач наголосив, що в сучасній історіографії Другої світової війни в Україні доконечним є прагматичний підхід до творення історичної термінології. Використання зручних та історично обґрунтованих термінів і визначень стосовно діяльності радянських партизанів, ОУН та УПА, на думку історика, допоможе суттєво полегшити висвітлення та інтерпретацію складних і неоднозначних проблем української історії. Прикладом виважених термінів є словосполучення «Рух Опору в Україні», яким досить вдало можна означити антинімецьку боротьбу радянських партизанів та українського націоналістичного підпілля.

Складній та актуальній проблемі ставлення ОУН до євреїв у 1920—1950-х рр. присвятив свою доповідь В. В'ятрович. Історик наголосив на існуванні необґрунтованого стереотипу про антисемітську спрямованість ідеології та діяльності українських націоналістів. Проаналізувавши програмні документи ОУН, а також низку історичних фактів, доповідач зробив висновок, що в умовах, коли український та єврейський народи зазнали нищення та репресій з боку радянського й нацистського тоталітарних режимів, обидві сторони, на жаль, не змогли налагодити між собою плідної співпраці. Водночас, українські націоналісти постійно застерігали своїх прихильників від участі у Голокості та наголошували на необхідності допомагати євреям урятуватися від загибелі. Яскравим прикладом

доброзичливих відносин між українськими націоналістами та євреями, на переконання дослідника, стала активна участь лікарів-євреїв у національно-визвольній боротьбі 1940—1950-х рр. Лікарі-євреї, котрі були в УПА, не лише становили надійну основу медичної опіки українського підпілля, але й показували зразки героїзму та самопожертви у боротьбі проти комуністичного людиноненавистницького режиму.

Питання військової політики Закордонних частин ОУН у 1940—1950-х рр. у своїй доповіді порушив О. Сич. Дослідник висвітлив і проаналізував кроки ОУН у сфері зовнішньої політики, розгортання та підтримки української визвольної боротьби після завершення Другої світової війни. На думку історика, станом на кінець 1950-х рр. Закордонні частини ОУН розробили концепцію загальноукраїнського протирадянського повстання, проте на заваді стало вбивство у 1959 р. Провідника ОУН Степана Бандери.

Діяльність молодіжних організацій ОУН(б) на території центральних та східних областей України у 1945—1954 рр. розглянув інший доповідач — О. Іщук. Проаналізувавши величезний масив матеріалів з Державного архіву СБУ, історик ґрунтовно висвітлив заходи українських націоналістів щодо поширення своїх ідей серед молоді східних регіонів України. Доповідач детально зупинився на створенні молодіжних структур ОУН(б) на Сході України, розглянув проблеми, пов'язані з кадровим складом, матеріальним та організаційним забезпеченням, і окреслив конкретні результати їхньої діяльності. Особливу увагу в доповіді було зосереджено на боротьбі радянських каральних органів проти учасників молодіжних структур українського підпілля. Підсумовуючи, дослідник зробив висновок про інтенсивне поширення переконань українського визвольного руху на Сході країни, — діяльність молодіжних структур ОУН створила передумови для активного розвитку дисидентського руху вже у 1950—1970-х рр.

На конференції було також озвучено декілька серйозних студентських доповідей. Зокрема, М. Дмитрів детально розглянув проблеми формування, підготовки та діяльності старшинських і підстаршинських кадрів УПА. Натомість Т. Антонова зосередилася на гендерних питаннях українського визвольного руху та проаналізувала оригінальну і зовсім не вивчену проблему «мирних і воєнних ролей» жінки в УПА. Так само не розроблене питання мотивації

вступу до лав УПА порушив ще один студент — Д. Ткач. Усім доповідям молодих науковців був притаманний творчий та новаторський спосіб інтерпретації складних проблем історії ОУН і УПА.

Поряд з історичними проблемами на конференції було також порушено низку питань соціально-політичного характеру. Саме таким питанням присвятив свою доповідь підприємець та економіст з Дніпропетровська Володимир Панченко. Він проаналізував вплив ідеології націоналізму на економіку. Базуючись на висновках авторитетних наукових інституцій та власному досвіді, доповідач підкреслив виняткову роль націоналізму для стабільного економічного розвитку та формування адекватних відповідей на виклики сучасного світу. На думку В. Панченка, прагматична політика протекціонізму (як вияв націоналізму в економіці) та розвитку нових виробництв (як необхідний чинник економічного розвитку) повинні забезпечити Україні швидке і невпинне економічне зростання.

Невимушена атмосфера дала змогу детально проаналізувати й глибоко осмислити кожну з порушених проблем. Наукова полеміка не замикалась у вузьких тематичних рамках, а спрямовувала учасників конференції до пошуку історичної істини.

Загалом, конференція у Дніпропетровську стала приємною несподіванкою. Фактично вперше у східному регіоні України вдалося провести на такому високому рівні науковий форум, присвячений складній та неоднозначній проблемі ОУН і УПА.

Конференція стала яскравим прикладом компетентного спілкування та глибокої дискусії. Під час роботи її учасникам вдалося не лише розглянути актуальні проблеми історії українського визвольного руху 1920—1950-х рр. та обмінятися досвідом, але й накреслити перспективні напрями співпраці для дослідників з усіх регіонів України. Сподіваємося, що подібні заходи відбуватимуться й надалі, сприяючи інтенсивному розвитку української історичної науки.